O perspectivă britanică interesantă de la începutul secolului al XIX-lea în lucrarea „History of the House of Austria" asupra Războiului ruso-austriaco-turc din 1787-1792

Ana Maria ROMAN NEGOI

Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, Departamentul de Istorie, Arheologie şi Muzeologie
„1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, Department of History, Archeology and Museology
str. Nicolae Iorga, nr.11-13, Alba Iulia, România, tel: +40258-811412/205
Personal e-mail: romannegoianamaria@yahoo.com

An interesting British perspective from the early nineteenth century in his work „History of the House of Austria" on Russian-Austrian-Turkish War of 1787-1792

William Coxe is a leading English traveller and memorialist who in the late eighteenth century and early nineteenth century, published a series of books about Central and Eastern Europe. Born in London in 1747 and educated at Eton College, William Coxe was able to visit on several occasions this geographical area, as guardian of some young men, members of English aristocratic families. All his travels and experiences were published by the author in various papers, most of them having a strong historical and memorialist character. His work "History of the House of Austria, from The Foundation Of The Monarchy by Rhodolph of Hapsburgh, The Death of Leopold The Second: 1218 … to .. 1792" was published in two volumes in London in 1807. The above mentioned book is William Coxe's most important historical work and, by its magnitude, paves the way for the Anglo-Saxon historiography which systematically dealt with the Habsburg Empire history . His book also contains original documents, though his own writing is of the dullest manner and shows no higher qualities than those of the conscientious analyst. This paper aims to follow how the author and the Anglo-Saxon perceived political relations between the House of Habsburg and the Principality of Transylvania in the nineteenth century from the perspective of Russian-Austrian-Turkish war of 1787-1792 period.

Keyword: William Coxe, House of Habsburg, Transylvania, english historiography, the Habsburg reformism, Russian-Austrian-Turkish war

Despre activitatea, istoriografică a lui William Coxe au fost prezentate informații în studiile anterioare[1].

Așa cum am arătat „*History of the House of Austria, from The Foundation Of The Monarchy by Rhodolph of Hapsburgh, The Death of Leopold The Second : 1218 ... to .. 1792"* poate fi considerată cea mai importantă lucrare de istorie a lui William Coxe. Prima ediție a apărut în anul 1807 în două volume la Londra, la tipografia *Luke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies*[2]. Din perspectiva preocupărilor anterioare, care l-au urmărit pe William Coxe și scrierile sale, un subiect deosebit de interesant de analizat l-a cosntituit al doilea volum al lucrării. Acest volum descrie, în totalitatea sa, evenimentele din perioada secolului al XVIII-lea, de la sfârșitul domniei împăratului Iosif I până la sfârșitul domniei lui Leopold al II-lea, în cadrul acestuia fiind cuprisă și perioada pe care o vom analiza din punct de vedere istoriografic. Ne-am oprit asupra perioadei războiului din 1787-1792 dintre Austria și Imperiul Otoman având în vedere faptul că acest război nu este unul foarte bine investigat de istoriografia românească, deși urmările sale au fost destul de importante pentru spațiul românesc.

Interesante sunt de asemenea şi sursele de informare pe care William Coxe le-a folosit atunci când a descris evenimentele legate de război, evenimente care în mare parte s-au desfăşurat pe teritoriul celor două state româneşti. Accesul la documentele din zona diplomaţiei britanice şi modul în care autorul se raportează la spaţiul românesc, de la începutul secolului al XIX-lea, oferă de asemenea perspective interesante de analiză şi reflexie istoriografică. Pentru intervalul anilor 1787-1792, cele mai importante informaţii asupra războiului au fost preluate din documentele şi corespondenţa diplomatică a ambasadorului britanic Sir Robert Murray Keith[3]. Acesta a fost reprezentantul diplomatic al Marii Britanii la Viena în perioada cuprinsă între anii 1772-1792 şi a jucat un rol important în negocierile dintre Prusia şi Austria de la finalul războiului. Accesul la corespondenţa diplomatului a fost facilitată de sora acestuia căreia autorul îi mulţumea în *Prefaţa* primului volum[4]. Ulterior, corespondenţa diplomatului englez a fost publicată la sfârşitul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea[5]. De altfel şi în cadrul lucrării se face referire la faptul că William Coxe a fost cel care a folosit ca sursă primară de documentare aceste scrisori[6]. Pentru a completa tabloul acestei perioade, autorul britanic a folosit şi alte surse diverse, aşa cum specifica în *Prefaţa* primului volum[7], fapt ce demonstrează preocuparea deosebită pentru a reda faptele în complexitatea lor şi cât mai obiectiv.

Războiul austro-ruso turc din perioada 1787-1792 avea să aducă două noutăţi importante în istoria conflictelor recente din spaţiul balcanic. În primul rând, cel mai interesant aspect a fost debutul negocierilor între cele două puteri creştine din zonă, negocieri care aveau să ducă în final la constituirea alianţei dintre Austria şi Rusia. Astfel, împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) şi coregentul Iosif al II-lea erau interesaţi în a atrage Rusia într-o alianţă îndreptată împotriva Prusiei, în nord, vechiul inamic al Casei de Habsburg. În schimb, Rusia dorea să aibă de partea ei Austria în planurile ambiţioase ale acesteia îndreptate împotriva Imperiului Otoman. Ecaterina a II-a (1762-1796) a Rusiei dorea să cucerească întreaga Peninsulă Balcanică până la Dunăre şi să refacă vechiul Imperiu Bizantin[8]. Noul împărat urma să fie nepotul ei favorit, Constantin, ce urma să fie încoronat ca împărat în Catedrala Sfânta Sofia de la Constantinopol, oraş ce urma să fie recucerit de la turci. Deşi părea un proiect romantic, aşa cum specifica William Coxe, proiecţia era mai degrabă un plan abil al împărătesei de a disimula intenţiile Rusiei de a cuceri această zonă, profitând de o legendă care spunea că un nou Constantin va reface imperiul grecesc[9].

"From her recent successes against the Turks, the ardent imagination of Catherine conceived the romantic project of reviving the antient name and power of the Greeks, and establishing a new empire at Athens or Constantinople. Inspired with this splendid vision, she gave to her second grandson the name of Constantine, clothed him in a Greek dress, procured Greek nurses to. instruct him in the language of the people over whom he was to reign, and struck a medal representing on one side the head of the young prince, and on the other a cross in the clouds, from which a flash of lightning demolished the mosque of St. Sophia"[10]. Acest proiect este prezentat de istoriografia contemporană ca fiind „planul grecesc"[11] al renumitei împărătese. Pentru spaţiul românesc - cele două state Moldova şi Ţara Românească- negocierile şi obiectivele au fost mereu în schimbare. La început s-a avut în vedere ca să se formeze un singur stat care urma să fie pus sub autoritatea protejatului împărătesei, prinţul Grigori Potemkin[12]; ulterior, se avea în vedere „proiectul dacic"[13] şi anume unirea celor două state româneşti cu regiunile balcanice ale Imperiului Otoman şi în fruntea lor urma să fie numit rege acelaşi prinţ, Constantin[14]. Pentru prima dată în istoria celor două Imperii, negocierile au fost mijlocite de întâlnirea directă dintre Iosif al II-lea şi Ecaterina cea Mare de la Moghilev, din 25 mai 1780[15]. Ambii suverani s-au înţeles extrem de bine şi din acest motiv împăratul austriac şi-a prelungit vizita în Rusia până la sfârşitul lunii iulie[16] fiind atent supravegheat de către prinţul Grigori Potemkin. Fire puternică şi greu de impresionat[17], Ecaterina cea Mare a fost „sedusă" de personalitatea şi francheţea împăratului austriac[18]. Întâlnirea şi vizita în Rusia a împăratului austriac din anul 1780 a pus bazele colaborării militare în viitorul război din perioada 1787-1792 şi a dus la scăderea influenţei Prusiei la curtea de la Sankt Petersburg[19]. Totuşi problema celor două state româneşti a rămas deschisă, Iosif al II-lea având propriile planuri în legătură cu aceste teritorii[20]. Apropierea dintre cele două puteri era bine primită şi de către împărăteasa Maria Tereza, care în 1780, vedea realizat un obiectiv de politică externă de foarte mult timp dorit[21].

Moartea împărătesei austriece în noiembrie 1780 a deschis drumul reformelor iosefine. În problema strâmtorilor Bosfor şi Dardanele şi navigaţiei pe Dunăre, planurile împăratului erau destul de bine definite. Iosif al II-lea dorea să poată exporta produsele agricole ale Ungariei şi Transilvaniei pe această cale fluvială şi maritimă. Acest fapt se va împlini în anul 1786, când o serie de nave încărcate cu grîu din Ungaria şi Transilvania au ajuns în

portul Marsilia în Franța. Eforturile diplomatice pe lângă Înalta Poartă pentru acest transport demonstrau că doar o colaborare militară cu Rusia şi navigația liberă prin Strâmtori puteau duce la îndeplinirea acestui deziderat economic[22].

"But among his numerous attempts to extend the commerce of his subjects, Joseph was peculiarly attentive to encourage the trade of Hungary, whose productions, consisting chiefly of wines, grain, forage, and heavy commodities, could not be transported by land to any considerable distance.

The ports of Fiume Segnia and Carlobago being too distant, and the canal of Morlachia too tempestuous, the Danube, which dividing Hungary, and receiving all the navigable streams, forms an outlet to the Black Sea, afforded the only means of opening so valuable a trade. And as that river, from the confines of the Bannat, flows through the Turkish territories, he obtained from the Porte, in 1784, the free navigation of the Danube, the Black Sea, and the Dardanelles; and granted'to a company of Italian merchants an exemption from all duties, and a bounty on grain exported from Hungary, and the annexed provinces. In 1786, the first efibrt was made; twenty vessels, freighted with corn, descended the Danube to its mouth; the grain was then embarked in ships which had sailed from Triest and Fiume, and landed at Genoa and Marseilles. But, in 1787, this valuable trade was annihilated by the impolitic war with the Turks, which terminated at once the aspiring views of Joseph the Second, and the hopes of the Hungarian nation"[23].

Putem spune cu certitudine că, la începutul deceniului al optulea al secolului al XVIII-lea, zona de interes din punct de vedere politic şi economic devenise spațiul din jurul Mării Negre. Bunăvoința Vienei şi a Berlinului față de Rusia a lăsat spații mari de manevră pentru Ecaterina cea Mare[24]. În 1783, Rusia anexează Crimeea[25] într-un gest rapid şi unilateral trezind suspiciunile Imperiului Otoman care, pe bună dreptate, acuza puterea țaristă de încălcarea acordurilor internaționale[26]. În această perioadă continuă, prin intermediul unei corespondențe secrete, negocierile dintre Iosif al II-lea şi Țarină[27]. Obiectivele pe care le urmărea împăratul austriac erau mult mai îndrăzneţe decât cele ale Mariei Tereza. Iosif dorea cu ardoare să obțină în vest Bavaria, pe care o încercase să o cucerească în ciudatul război din 1777-1778[28], iar în zona estică să extindă ocupația austriacă asupra Moldovei şi Valahiei[29].

"The conduct of Joseph in this transaction appears extremely impolitic, and even almost without a motive; for he affected great disinterestedness, and expressed his resolution to accept no compensation for himself, while he assisted in securing so great an acquisition to Russia. In reality he was eager to share in the spoils of the Ottoman empire; and he had coveted Moldavia and Vallachia; but finding the Empress averse to his acquisition of those countries, he grasped at the recovery of the Ultra-Danubian provinces, and was secure of the support of Catherine, who expressed her readiness to repay the essential service he had rendered in the conquest of the Crimea"[30] .

Este de remarcat acuratețea informațiilor pe care le deținea diplomația britanică care era la curent cu toate negocierile secrete dintre cele două puteri. Planurile complexe promovate în perioada 1784-1785 de a primi Bavaria la schimb cu teritoriile austriece din Belgia, au fost dejucate însă strălucit de către Prusia[31], Iosif al II-lea rămânând doar cu speranța extinderii teritoriillor Imperiului în spațiul românesc. Situația internațională devine şi mai complicată pentru Austria. După încheierea Războiului de Independență din America şi a Tratatului de pace de la Versailles, Franța un aliat tradițional al Austriei, începe să aibă grave probleme financiare[32]. Anglia având ca şef de cabinet pe William Pitt cel Tânăr, manifesta o ostilitate fățişă față de Austria[33]. Ca lucrurile să fie şi mai complicate pentru împărat, viitoarea aliată, Ecaterina cea Mare insista încă din 1782, în corespondența secretă, pentru implementarea „proiectul dacic". Se observa clar că Rusia îşi modificase prioritățile de politică externă şi era activ interesată de zona Mării Negre[34]. Acest fapt a fost subliniat şi de plănuita şi celebra călătorie a împărătesei în Crimeea de la începutul anului 1787[35]. Călătoria care a durat din perioada ianuarie- iulie a anului, sus menționat, a fost o demonstrație de forță a Rusiei în fața Imperiului Otoman şi a fost mult analizată şi descrisă de istoriografia europeană. Iosif al II-lea s-a deplasat personal pentru a se întâlni cu Țarina. Acest fapt demonstra cât de important era pentru Viena să obțină o alianță cu Rusia. Împăratul spera să îşi impună şi obiectivele politice, şi anume, includerea celor două principate româneşti în cadrul Austriei[36]. Întâlnirea dintre cei doi monarhi a avut loc în data de 18 mai 1787 la Kaidak şi călătoria a continuat spre Crimeea[37]. Toate gesturile şi acțiunile simbolice ale Țarinei doreau să amintească ilustrului invitat cât de important era pentru ea realizarea „proiectului grecesc" şi din acest motiv întâlnirea s-a terminat cu un eşec diplomatic pentru împărat[38].

Din textul lui William Coxe devine vizibil faptul că diplomația britanică era interesată inclusiv de starea emoțională sau de schimbările suferite de personalitatea împăratului în perioada dintre cele două întâlniri; informații deosebit de importante pentru englezi, dar care ajută şi la formarea unei imagini complete a vizitei lui Iosif al II-lea în Crimeea[39]..

"Joseph accompanied the empress during this progress, although he had previously received notice of the rising discontents in the

Netherlands, and his presence was required at Vienna. But it was observed that he had lost much of that native vivacity which marked his first visit to Russia, and was absorbed in continual reflection, brooding over his various projects of reform and the increasing embarrassments of his reign. He examined, however, with his usual attention, the natural curiosities, the remains of antiquity, and the military works and stations which abound in the peninsula. On his return to Perislaf, on the bank of the Dneiper, he took leave of his imperial hostess and hastened to Vienna"[40].

Aşa cum reiese şi din textul de mai sus, din cauza problemelor din Belgia austriacă, împăratul este obligat să plece inopinant spre capitală. De asemenea ostilităţile militare au fost declanşate în vara lui 1787 de către flota Imperiului Otoman, turcii fiind îngrijoraţi şi deranjaţi de demonstraţiile şi vizita celor doi împăraţi din Crimeea[41].

"The specific arrangements made during this journey have never been divulged. But the encroachments and intrigues of Russia, the petty warfare on the Turkish frontier, the hostile preparations of the two imperial courts, and the circumstances of this ostentatious journey, drew from the Porte a sudden declaration of war against Russia; and a Turkish squadron appearing at the mouth of the Dnieper, commenced hostilities by bombarding Kinburn "[42].

Ecaterina, surprinsă, solicită la început medierea Franţei[43] care avea interese economice importante în zona Mării Negre[44], dar în acelaşi timp Rusia se pregăteşte de război şi flota sa câştigă victorii importante împotriva flotei turceşti în toamna lui 1787. Răspunsul lui Iosif al II-lea a fost unul ezitant, la început, cauzele fiind multiple: opoziţia Londrei şi a Berlinului, intervenţia Franţei, demonstraţiile militare ale armatei imperiale din Ţările de Jos austriece etc[45]. Cu toate acestea, la 2 decembrie 1787 trupele austriece au trecut Dunărea şi au început asediul Belgradului[46]. Deşi atacul a eşuat, împăratul a reuşit să facă o mişcare strălucită. Dacă până atunci Austria era doar un pion secundar în lupta dintre Rusia şi Imperiul Otoman, din momentul declanşării ofensivei în Balcani, diplomaţia britanică era convisă că devenise principalul adversar al turcilor. De asemenea erau bine informaţi despre intenţiile împăratului: ocuparea Ţării Româneşti şi a Moldovei şi extinderea graniţei imperiului până la Nistru.

"*He published a declaration of war, in which he did not even attempt to varnish his aggression with the slightest colour of equity; he did not charge the Turks with a single infraction of the peace; he only justified his attack by pleading his engagements with the Empress, and inveighing against the obstinacy of the Porte in rejecting her demands. When Joseph made this declaration he not only meditated the recovery of Bosnia and Servia, but grasped at the possession of Moldavia and Wallachia, and flattered himself with the hopes of extending the boundaries of his empire to the Dniester. Accordingly, instead of acting as a mere auxiliary of Russia, he came forward as a principal in the war. He had already assembled an army of 200,000 men with a train of 2,000 pieces of artillery on the Turkish frontier, and impatiently waited the approach of spring to take the field against a nation which he considered as declining in strength, and sure to be overwhelmed by the force of two mighty empires"*[47].

Războiul propriu-zis s-a declanşat în martie 1788, când împăratul însoţit de mareşalul Lacy a ajuns la trupele staţionate în zona Belgradului. În acelaşi timp un corp austriac condus de prinţul Saxa-Coburg, staţionat în Bucovina, a intrat în Moldova cu scopul de a face joncţiunea cu trupele ruseşti conduse de prinţul Potemkin[48]. Deşi începutul era promiţător, împăratul a decis să aştepte ajutorul militar al Rusiei. Inactivitatea sa a cauzat multe probleme armatei austriece şi a dat posibilitatea trupelor otomane să preia iniţiativa[49]. Turcii conduşi de către marele vizir Koca Yusuf Paşa au atacat în zona Belgradului şi apoi pe un pod de vase au trecut Dunărea la Cladova. În scurt timp au învins un corp de armată austriac condus de Wilhelm von Wartensleben staţionat la Mehadia[50] şi ameninţau să intre în Ungaria. Toate speranţele împăratului austriac de a obţine o victorie facilă împotriva otomanilor s-au prăbuşit. Trupele austriece erau demoralizate de insuccesele iniţiale şi de curajul inamicului. În plus, din cauza condiţiilor geografice- zona dintre Dunăre şi Sava era plină de mlaştini- mulţi soldaţi austrieci au murit din cauza epidemiilor[51] şi împăratul a fost obligat să treacă la recrutări forţate în provinciile imperiului pentru a completa rândurile armatei[52]. Diplomaţia britanică era bine informată de faptul că magnaţii maghiari au reacţionat şi solicitau lui Iosif al II-lea dreptul de a se înarma pentru a apăra ţara împotriva invaziei turceşti. Aşa cum bine precizează William Coxe, nobilimea maghiară folosea pericolul invaziei doar ca un pretext pentru redobândirea privilegiilor pierdute în urma reformelor împăratului[53]. Din cauza acestor probleme, împăratul porneşte cu peste 40000 de soldaţi spre Transilvania iar la comanda trupelor din Croaţia este numit veteranul Loudon. Decizia era un compromis având în vedere faptul că cei doi aveau divergenţe majore asupra modului în care trebuiau duse luptele cu turcii. Acest lucru era bine cunoscut de către ambasadorul britanic de la Viena care relata acest lucru în corespondenţa sa diplomatică.

"*Loudon had always disapproved a defensive war, and his constant axiom was that ignore men are lost by sickness or desertion in inaction, than fall by the hand of the enemy in the most bloody*

campaign. He declared to his confidential friends, that he would exert his utmost endeavours to demonstrate by facts that his opinion was well founded, and prove himself worthy the confidence of the emperor and the nation: and he announced his resolution to put the valour of the troops to the trial against the Turks, which had never been brought to the test during the campaign"[54]. În luna august a anului 1788, mareşalul obţine victorii importante şi începe ofensiva spre Bosnia. Succese importante sunt obţinute de către prinţul Saxa-Coburg în Moldova prin faptul că împreună cu trupe ruseşti reuşeşte să cucerească Hotinul – probabil septembrie 1788- şi astfel ţine deschis drumul pentru a face legătura cu grosul trupelor ţariste care încă întârzie să apară. Motivele întârzierii armatelor ruseşti erau extrem de serioase: în nord atacase Suedia ca şi aliată a Turciei iar în sud mareşalul Potemkin era preocupat de asediul Oceakovului[55], care va cădea în luna decembrie a anului 1788[56].

Din acest motiv greul luptelor continua să fie duse de către austrieci şi de cel care îşi asumase comanda supremă, Iosif al II-lea. Prost consiliat şi fără calităţile necesare unui lider militar, împăratul suferă o serie de înfrângeri în zona Banatului[57]. Trupele imperiale se retrag din zona Timişoarei spre Lugoj şi o parte a bagajului şi artileriei cad în mâna inamicului. Generalul austriac Fabris reuşeşte să restabilească ordinea şi să respingă pe turci în trecătorile Transilvaniei. Succesele militare pe alte fronturi îi determină pe turci să închieie cu austriecii un armistiţiu pe trei luni în noiembrie 1788. Dezastrul campaniei din 1788 este unul major, britanicii apreciind că din cauza indeciziilor militare ale împăratului peste 30000 de soldaţi au murit în luptă şi de asemenea peste 40000 decimaţi de epidemii[58]. Întors la Viena, împăratul este invinuit de opinia publică de insuccesele militare şi din acest moment popularitatea sa este în declin în rândul supuşilor Imperiului.

"*His incapacity for command was too glaring to escape the notice of persons the least skilled in military affairs; his alternate precipitation and indecision harrassed and discouraged the troops, and deprived them of that confidence in the talents of their leader which is necessary to ensure success, or to secure obedience. He was even accused of shackling the other generals, that he might alone reap the honours of the field, and invidious comparisons were drawn between his inactivity and failures, and the spirit and success of Loudon and Coburgh"*[59]. În corespondenţa pe care o întreţine cu Ecaterina a II-a acesta se plânge de faptul că a fost lăsat singur în faţa inamicului şi pare să nu înţeleagă argumentele împărătesei care încerca să explice că Rusia a trebuit să facă faţă şi pericolului suedez[60].

Anul 1789 debutează bine pentru austrieci şi ruşi. Suedia capitulează în urma înfrângerilor din Finlanda şi prinţul Potemkin cucereşte Oceakovul deschizând drumul trupelor ţariste spre Moldova. Din acest motiv în martie 1789, trupele otomane conduse de marele vizir trec Dunărea pe la Rusciuc şi înaintează rapid spre Sibiu[61]. Planul comandamentului turc era de a învinge pe austrieci înainte ca trupele aliate să reuşească să se unească. Aşa cum bine intiuia ambasadorul britanic, Sir Robert Murray Keith, aliaţii au avut un mare noroc prin faptul că sultanul Abdul Hamid I (1774-1789) moare şi este înlocuit de Selim al III-lea (1789-1807), un sultan incapabil care îl înlocuieşte pe marele vizir cu paşa de Vidin la comanda trupelor otomane din spaţiul românesc[62]. Probabil la fel de mult a contat şi decizia împăratului Iosif al II-lea de a lăsa conducerea armatei pe mâna profesioniştilor. Astfel, trupele austriaco-ruse conduse de către Saxa-Coburg şi generalul Aleksandr Suvorov au obţinut victorii importante la Focşani şi mai ales la Râmnic[63], în 22 septembrie 1789, împotriva marelui vizir Cenaze Paşa. Victoriile ambilor generali asupra turcilor sunt depline şi de aceea sunt acoperiţi de onoruri: Saxa-Coburg primeşte Ordinul Marea Cruce a Mariei Tereza şi este avansat la gradul de mareşal; Suvorov primeşte Ordinul Sfântului Andrei din partea împărătesei şi titlul de conte de Râmnic[64]. Tot în septembrie 1789, mareşalul Loudon este mutat la comanda trupelor austriece din Banat şi în scurt timp obţine succese răsunătoare: până în 9 octombrie 1789 cucereşte Belgradul şi toată garnizoana turcă se predă[65].

"*Joseph sinking under the disorder which carried him to the grave, was revived by this series of successes. The sick and exhausted monarch rose from his bed to receive the joyful tidings, and attend a Te Deum at the church of St. Stephen. A festival was proclaimed for three days; the capital was illuminated, the theatres opened gratis to the people, and in allusion to the christian name of Loudon, the streets resounded with the triumphal song of Gideon. The successful commander was also nominated generalissimo with the same uncontrolled authority which had been formerly intrusted to prince Eugene"*[66].

În timp ce la Viena se organizau mari festivităţi în cinstea victoriei de la Belgrad, prinţul Saxa-Coburg intră în Bucureşti şi introduce ocupaţia austriacă asupra Ţărilor Române. Succese se înregistrează şi în zona Moldovei unde Potemkin cucereşte Cetatea Albă, Bender şi Chilia Nouă , ruşii ajungând la gurile Dunării[67].

Victoriile austriecilor şi ale ruşilor au creat suspiciuni Prusiei care începe să negocieze în secret cu elita maghiară pentru a destabiliza Austria[68]. Situaţia critică era încurajată şi de faptul că în Belgia austriacă izbucniseră noi revolte

iar Franţa -un aliat de bază al Casei de Austria- era în plină revoluţie. În plus starea de sănătate a împăratului se agrava tot mai mult, fapt ce ducea la mari incertitudini asupra succesorului la tron[69].

Revolta declanşată de maghiari în spaţiul de est al Imperiului îl determină pe împărat să facă mari concesii politice. Astfel, în februarie 1790, restabileşte vechiul sistem constituţional, trimite înapoi coroana Sfântului Ştefan şi promite că în anul următor se va încorona ca rege al Ungariei[70] după vechile tradiţii medievale[71]. La 20 februarie 1790, Iosif al II-lea moare şi este urmat la tron de fratele său, Leopold al II-lea (1790-1792). Noul împărat se confruntă cu mari probleme încă de la urcarea sa pe tron. Zona belgiană aproape că îşi câştigase independenţa faţă de Casa de Habsburg; în Austria şi Boemia existau proteste ample împotriva noului impozit pe teren impus de vechiul regim; în Ungaria revolta continua, elita maghiară propunea alegerea unui rege maghiar pretextând că Iosif al II-lea încălcase sistemul constituţional şi nu respectase succesiunea legală la tronul Ungariei, prin refuzul încoronării, şi din acest motiv Leopold nu putea avea o pretenţie legală la tron[72].

În plan extern lucrurile erau la fel de complexe. Frederic Wilhelm al II-lea, regele Prusiei, nu vedea cu ochi buni victoriile Austriei şi ale Rusiei. El preconiza o alianţă cu Imperiul Otoman promitând acesteia retrocedarea Crimeei. Amestecul Prusiei a fost unul punctual şi complex. Colonelul Goetz, confidentul şi sfătuitorul regelului, s-a deplasat la Constantinopol pentru a negocia cu turcii o alianţă în termenii enunţaţi mai sus; ofiţeri prusaci au fost trimişi să ajute insurecţia din Belgia austriacă; câţiva dizidenţi maghiari s-au întâlnit la Berlin pentru a pregăti revolta naţională în cazul în care Prusia ataca direct Austria[73]. În paralel se pregăteau de război şi Anglia şi Suedia, ultima fiind interesată în recuperarea teritoriilor pierdute în favoarea Rusiei. Singura aliată a Casei de Habsburg rămânea doar Ecaterina a II-a care în acel moment nu se implica prea activ în continuarea războiului cu Turcia.

În aceste condiţii, Lepold al II-lea era obligat să acţioneze rapid şi în mod decisiv. El a căutat să încheie o pace onorabilă cu turcii cerând Porţii doar să se păstreze status quo-ul de dinaintea păcii de la Passarowitz (1718)[74]. Militar, noul împărat începe acţiuni ferme. O mare parte a armatei imperiale este redislocată spre graniţa cu Prusia, în Boemia şi Moravia, trupele fiind puse sub comanda experimentatului Loudon. În acelaşi timp el îi scrie regelui Frederic Wilhelm, pentru ca acesta să nu înţeleagă că această forţă militară este cantonată în zonă cu un scop ofensiv; o măsură pragmatică pentru a descuraja Prusia.

"In the present crisis," he said "prudence will not allow me to omit proper measures for the defence of my states in case of attack. Your majesty, I am convinced, would have taken the same precautions on a similar occasion; it is in your power to stop these armaments, and confer a great obligation on me, by explaining your intentions and removing all my doubts"[75].

În spaţiul românesc, acţiunile militare austriece au continuat până în mai 1790. Prinţul de Saxa-Coburg a primit comanda trupelor de pe aliniamentul Dunării, în locul lui Loudon. Austriecii au continuat asediul asupra oraşelor Vidin şi Giurgiu şi după o lungă blocadă a fost cucerită şi Orşova. Acestea au fost ultimele acţiuni militare din acest război pentru că evenimentele de la graniţa nordică au împiedicat continuarea acţiunilor militare.

Austria începe negocierile cu Prusia la Reichenbach în luna iulie a anului 1790. Alături de cele două puteri participau şi reprezentanţi ai Angliei şi Olandei. Leopold al II-lea a reuşit să atragă de partea sa pe ambasadorul britanic reuşind astfel să contracareze pretenţiile regelui prusac[76]. Prin negocieri abile, împăratul austriac a reuşit până la urmă dezamorsarea conflictului cu Prusia şi concomitent a încheiat un armistiţiu cu Turcia, la Giurgiu, pe o perioadă de nouă luni. Convenţia de la Reichenbach din 27 iulie 1790 va sta baza tratatului de la Sistova[77] din 4 august 1791[78]. Acest tratat a avut efecte multiple în plan european[79]: a suspendat rivalitatea dintre Prusia şi Austria, începută din perioada 1740; a pus capăt colaborării militare dintre Rusia şi Casa de Habsburg; imperialii nu se vor mai implica în cucerirea celor două state româneşti, iniţiativa de ofensivă împotriva Porţii trecând exclusiv în mîinile statului ţarist[80].

Informaţiile deţinute de britanici sunt pentru această perioadă extrem de precise şi ele vin să completeze în mod fericit atât tabloul derulării concrete a evenimentelor militare, cât şi profilele psihologice ale marilor monarhi ai timpului. Scrierea reflectă în mod vizibil faptul că problema românească era pentru diplomaţia engleză doar un aspect secundar în tabloul general al politicii europene[81]. Ulterior, doar în perioada Războiului Crimeei (1853- 1856), Marea Britanie va fi interesată de realităţile politico-sociale din spaţiul românesc.

Note:

1. În această direcţie vezi: Ana Maria Roman Negoi, Ioan Cristinel Roman Negoi, *Un istoric al Europei de Est. William*

Coxe și lucrarea sa „History of the House of Austria" din 1807, în *Transilvania,* serie nouă, 5-6/2014, p. 138-143; Ana Maria Roman Negoi, Ioan Cristinel Roman Negoi, *O analiză asupra evoluției Imperiului Habsburgic în perioada 1711-1780, pe baza informațiilor oferite de către William Coxe în lucrarea sa „ History of the House of Austria" din 1807*, în *Transilvania,* serie nouă, 6-7/2015, p. 92-102.

2. Primul volum este cel mai consistent și cuprinde un număr de 79 de capitole și 1256 de pagini. Ca și perioadă de timp acest volum prezintă evenimentele politice, dinastice și militare în care s-a implicat Casa de Habsburg în perioada cuprinsă între anii 1218- 1711.

3. William Coxe, *History of the House of Austria from foundation of the monarchy by Rhodolph of Hapsburgh to the death of Leopold the Second: 1218 to 1792*, vol. I, London, Printed byLuke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies, 1807, Preface, p. VI.

4. *Ibidem*, p. VII, „ *For the use of these two invaluable collections, I am indebted to Mrs. Murray Keith, the only surviving sister of Sir Robert Keith, by the intervention of my noble friend the Earl of Hardwicke, whose uninterrupted kindness I cannot acknowledge in terms sufficiently grateful".*

5. Gillespie Smyth, *Memoirs and correspondence (official and familiar) of Sir Robert Murray Keith, K.B., envoy extraordinary ad minister plenipotentiary at the courts of Dresden, Copenhagen, and Vienna, from 1769-1792: With a memoir of Queen Carolina Matilda of Denmark, and an account of the revolution there in 1772*, vol. I. și II., Henry Colburn Publisher, London, 1849.

6. *Ibidem*, Prefață, vol I., p. VII-VIII, „ *But besides the obsoleteness at this day, and comparative unimportance in European policy, of the events occurring at Vienna, during that long lull, preceding an unexampled tempest they have been amply detailed, with copious references almost at every page to the valuable dispatches of Sir R. M. Keith, by Archdeacon Coxe; so that to take up the political thread where he left it, previously to the singular and hitherto inedited negotiations at the Congress of Sistovo in 1791, has been not only the Editor's most eligible, but sole possible course".*

7. William Coxe, *History of the House of Austria,* vol.I, p. VIII- IX, „ *I cannot specify all the sources of Oral Information, which I acquired during my travels, from foreign embassadors, and the ministers of the respective courts which I visited. Among them, however, I may be permitted to mention thes Prussian minister count Hertzberg, and some confidential friends of prince Kaunitz. I have also derived intelligence from numerous persons in high stations, both at home and abroad, who have taken a share in the transactions during the reigns of Maria Theresa, and her two successors. Those who are conversant with the secret history and diplomatic correspondence of the times, will be convinced of the authenticity and extent of my information; and the reader, to whom I cannot disclose all my authorities, will I trust give me that credit for integrity and good faith, which I have hitherto maintained. On this occasion I should be ungrateful not to repeat my thanks to those to whom I owe the communication of the papers which I have specified; and I cannot refrain from expressing a deep sense of obligation to those whose names I am not permitted to disclose".*

8. Leonid Boicu, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaționale (Secolul al XVIII-lea),* Iași, Editura Junimea, 1986, p. 245.

9. James O. Noyes, *România Țară de Hotar între creștini și turci. Cu aventuri din călătoria prin Europa răsăriteană și Asia Apuseană*, Traducere din engleză și note de Eugen Popa, București, Editura Humanitas, 2016, p. 300.

10. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol. II, *Op. cit.,* p. 551.

11. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare,* Ediția a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu și Simona Brânzaru, București, Editura Corint, 2015, p. 351-352.

12. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol. II, *Op. cit.,* p. 552. Despre relația Ecaterinei a II-a cu prințul Grigori Potemkin vezi: Simon Sebag Montefiore, *Ecaterina cea Mare & Potemkin: O poveste de dragoste imperială,* Traducere de Veronica Tomescu, București, Editura Trei, 2016.

13. Urma să fie creat un stat cu numele de Dacia. În secolul al XIX-lea s-a realizat România și oarecum în mod direct la realizarea ideii noului stat au contribuit Ecaterina cea Mare și mareșalul Grigori Potemkin.

14. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare, Op. cit.,* p. 372.

15. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 554.

16. *Ibidem*, p. 555,*„The meeting of the two sovereigns was most cordial and friendly: Catherine already prepossessed in favour of Joseph, was struck with his animated countenance, easy manners, agreeable behaviour, and lively conversation, and Joseph took uncommon pains to strengthen this favourable impression; he conformed himself entirely to her character and disposition, treated her with freedom mingled with respect, displayed that apparent candour which he knew how to assume, and, by the most delicate and artful flattery, wrought up her admiration of his character almost to enthusiasm. He likewise artfully affected to applaud her romantic schemes, and without giving a positive promise, succeeded in persuading her that he was inclined to promote her plans of oriental aggrandizement. He at the same time gained prince Potemkin, by humouring his caprice, flattering his ambition, and luring him with a promise to promote his views of becoming Hospodar of Moldavia, and even to assist his advancement to the throne of Poland. Potemkin who was jealous of Panin, eagerly received these overtures, and promoted the designs of the Emperor with all his influence. Catherine warmly pressed the Emperor to prolong his stay, and Joseph followed her to St. Petersburgh, where he continued till the latter end of July".*

17. Daniel Niță-Danielescu, *Războaiele dintre ruși și turci din secolul al XVIII-lea și implicațiile lor asupra Bisericii Ortodoxe Române din Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2009, p. 107.

18. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 556-559.

19. *Idem.*
20. Rivalităţile pentru soarta Ţării Româneşti şi a Moldovei au existat mereu între austrieci şi ruşi. Vezi: Daniel Niţă-Danielescu*, Războaiele dintre ruşi şi turci din secolul al XVIII-lea şi implicaţiile lor..., Op. cit.,* p. 74.
21. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 559.
22. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 581-582.
23. *Idem.*
24. Paul Kennedy, *Ascensiunea şi decăderea marilor puteri: transformări economice şi conflicte militare din 1500 până în 2000*, Traducere de Laurenţiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, Iaşi, Editura Polirom, 2011, p. 126.
25. *Idem.*
26. Daniel Niţă-Danielescu*, Războaiele dintre ruşi şi turci din secolul al XVIII-lea şi implicaţiile lor..., Op. cit.,*p. 122.
27. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 593.
28. Paul Kennedy, *Ascensiunea şi decăderea marilor puteri: transformări economice şi conflicte militare din 1500 până în 2000*, *Op. cit.,* p. 125.
29. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 594.
30. *Idem.*
31. *Ibidem*, p. 598-599.
32. Paul Kennedy, *Ascensiunea şi decăderea marilor puteri: transformări economice şi conflicte militare din 1500 până în 2000*, *Op. cit.,* p. 126-127.
33. *Ibidem*, p. 126; William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 605.
34. Ion Nistor, *Restaurarea Daciei în sintezele diplomatice europene*, Memoriile Secţiunii Istorice. Academia Română, Seria III, Tom XXI, Imprimeria naţională, Bucureşti, 1939, p. 342-346.
35. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare, Op. cit.,* p. 403-427; William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 609-612.
36. Vezi discuţiile de la Kerson dintre Iosif al II-lea şi regele Poloniei, Stanislaw August Poniatowski în Leonid Boicu, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaţionale (Secolul al XVIII-lea),* Iaşi, Editura Junimea, 1986, p. 228.
37. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 611.
38. Leonid Boicu, *Geneza „Chestiunii Române" ca problemă internaţională*, Iaşi, Editura Junimea, 1975, p. 48-49.
39. Nu putem să nu remarcăm acurateţea informaţiilor şi de asemenea să admirăm eficienţa diplomaţilor englezi.
40. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 612.
41. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, Traducere de Dorian Branea şi Cristina Chevereşan, Iaşi, Editura Polirom, 2015, p. 174.
42. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 612.
43. *Ibidem*, p. 613.
44. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, *Op. cit.,* p. 174-175.
45. William Coxe, *History of the House of Austria,* vol.II, *Op. cit.,* p. 613.
46. *Idem.*
47. *Ibidem*, p. 614.
48. *Idem.*
49. Războiul a fost prost gestionat de împărat şi Transilvania va trece printr-o perioadă critică, fiind în apropierea frontului. Detalii la: Matthew Z. Mayer, *The Price for Austria's Security: Part I. Joseph II, the Russian Alliance, and the Ottoman War, 1787-1789***, în** *The International History Review*, vol. 26, nr. 2, 2004, p. 257-299.
50. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 616.
51. Despre luptele cu turcii în campania din 1788 vezi T.C.W.Blanning*, Joseph II*, London, Longman Press, 1994, p. 328-338.
52. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 617.
53. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 617.
54. *Idem.*
55. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare, Op. cit.,* p. 432-435.
56. Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, *Op. cit.,*p. 178.
57. Diplomaţia britanică ştia că Iosif al II-lea asculta doar sfaturile consilierului său militar, mareşalul Lacy. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol. II, *Op. cit.,* p. 618.
58. *Ibidem*, p. 619.
59. *Ibidem*, p. 620.
60. *Idem.*
61. Turcii erau convinşi că austriecii vor fi interesaţi de Ţara Românească şi Moldova şi nu vor face nimic pentru aliata ei, Rusia. Vezi Mustafa Ali Mehmed, *Istoria Turcilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 294.
62. *Ibidem*, p. 622.
63. *Idem.*
64. *Idem.*
65. *Ibidem*, p. 623.
66. *Idem.*
67. *Ibidem*, p. 623: "*The victory of Rimnik and the capture of Belgrade were the harbingers of greater success. Hassan Pasha, the Turkish high admiral and celebrated conqueror of Egypt, whose confidence in his good fortune had encouraged him to assume the command of an army, was totally defeated at Tobac, in Bessarabia, by prince Potemkin, and his discomfiture was followed by the surrender of Bender, Akerman, Kilia Nova, and Isatza, and with the investment of Ismael".*
68. *Ibidem*, p. 623. De remarcat că diplomaţia britanică era la

curent cu aceste negocieri secrete între reprezentanţii Prusiei şi ai elitei maghiare.

69. *Ibidem*, p. 651. Iosif al II-lea ar fi dorit ca succesor pe pe fiul fratelui său Leopold şi anume pe arhiducele Francisc, crescut sub auspiciile sale.

70. *Ibidem*, p. 652.

71. Paradoxal că pretenţiile maghiare de respectare a constituţiei medievale au apărut în perioada habsburgică, în perioada medievală nefiind practică uzuală. Vezi Pal Engel, *Regatul Sfântului Ştefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526*, Ediţia a II-a, Traducere din limba maghiară de Aurora Moga, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, p. 123.

72. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 663.

73. *Ibidem*, p. 664.

74. *Ibidem*, p. 668.

75. *Idem.*

76. Probabil au contat şi instrucţiunile primite de abasador de la primul ministru William Pitt care dorea să fie protejate posesiunile otomane dar să nu fie lezate nici interesele Austriei. Vezi: Veniamin Ciobanu, *Statele nordice şi problema orientală (1792-1814)*, Editura Junimea, Iaşi, 2005, p. 56-57.

77. Despre deciziile austriece pentru pacea de la Sistova vezi Matthew Z. Mayer, *The Price for Austria's Security: Part II-. Leopold II, the Prussian Threat , and the Peace of Sistova, 1790-1791*, în *The International History Review*, vol. 26, nr. 3, 2004, p. 473-514.

78. William Coxe, *History of the House of Austria,*vol.II, *Op. cit.,* p. 674.

79. Charles W. Ingrao, *The Habsburg monarchy, 1618-1815*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, p. 210.

80. Rusia a mai continuat războiul o jumătate de an, şi a câştigat o serie de victorii răsunătoare. Pacea de la Iaşi, 9 ianuarie 1792, confirma tratatele precedente, garanta libertatea comerţului rus în apele Imperiului Otoman şi atribuia Rusiei tot teritoriul cuprins între Bug şi Nistru. Imperiul Otoman se angaja să respecte privilegiile Moldovei şi Ţării. Rezultatele acestea erau mediocre în comparaţie cu scopurile urmărite şi cu jertfele pe care le-au reclamat. Vezi : Veniamin Ciobanu, *La graniţa a trei imperii*, Iaşi, Editura Junimea, 1985, p. 98-100.

81. Despre cât de cunoscut era spaţiul românesc şi balcanic societăţii britanice vezi Larry Wolff, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizaţiei în Epoca Luminilor*, traducere Bianca Rizzoli, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, p. 388-401.

Bibliography:

Boicu, Leonid, *Geneza „Chestiunii Române" ca problemă internaţională, (The origin of "Romanian issue" as international problem)*, Iaşi, Editura Junimea, Iaşi, 1975.

Boicu, Leonid, *Principatele Române în Raporturile Politice Internaţionale (Secolul al XVIII-lea) (Romanian Principalities in International Political Relations, 18th century)*, Iaşi, Editura Junimea, 1986.

Ciobanu, Veniamin, *La graniţa a trei imperii (At the border of three empires)*, Iaşi, Editura Junimea, 1985.

Coxe, William, *History of the House of Austria from foundation of the monarchy by Rhodolph of Hapsburgh to the death of Leopold the Second: 1218 to 1792*, vol. I şi II., London, Printed by Luke Hansard and Sons, T.Candell and W.Davies, 1807.

Ingrao, Charles W., *The Habsburg monarchy, 1618-1815*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

Kennedy, Paul, *Ascensiunea şi decăderea marilor puteri: transformări economice şi conflicte militare din 1500 până în 2000 (The rise and fall of the Great Powers: economic transformations and military conflicts from 1500 to 2000)*, Traducere de Laurenţiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, Iaşi, Editura Polirom, 2011.

King, Charles, *Marea Neagră: o istorie (Black Sea: a history)*, Traducere de Dorian Branea şi Cristina Chevereşan, Iaşi, Editura Polirom, 2015.

Mayer, Matthew Z., *The Price for Austria's Security: Part I. Joseph II, the Russian Alliance, and the Ottoman War, 1787-1789*, în *The International History Review*, vol. 26, nr. 2, 2004.

Niţă-Danielescu, Daniel, *Războaiele dintre ruşi şi turci din secolul al XVIII-lea şi implicaţiile lor asupra Bisericii Ortodoxe Române din Moldova (Wars between Russians and Turks from the 18th Century and Their Implications on the Romanian Orthodox Church in Moldova)*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2009.

O. Noyes, James, *România Ţară de Hotar între creştini şi turci. Cu aventuri din călătoria prin Europa răsăriteană şi Asia Apuseană, (Romania Border Land between Christians and Turks. Adventures from the journey through Estern Europe and Western Asia)*, Traducere din engleză şi note de Eugen Popa, Bucureşti, Editura Humanitas, 2016.

Troyat, Henri, *Ecaterina cea Mare (Catherine the great),* Ediţia a II-a, Traducere din limba franceză de Elisabeta Niculescu şi Simona Brânzaru, Bucureşti, Editura Corint, 2015.

Wolff, Larry, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizaţiei în Epoca Luminilor (Inventing Eastern Europe. The Map of Civilization in the Enlightenment)*, trad. Bianca Rizzoli, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.